

ГАЛУЗЕВИЙ БРИФ «МЕДІА-РЕФОРМА»

Автори: Ігор Розкладай, заступник директора Центру демократії та верховенства права; Наталія Лигачова, голова ГО «Детектор медіа»

Рецензент: Андрій Кулаков, програмний директор «Інтерньюз-Україна»

Відповідно до пункту І.10 «Принципів Торонто» основними завданнями у сфері медіа були захист Суспільного мовлення, зокрема запровадження більш захищеної моделі фінансування, оновлення медійного законодавства, а також підвищення рівня медіаграмотності й критичного мислення через освітні програми. Окрім того, у пункті І.3 йшлося про необхідність обмеження розміру витрат з виборчих фондів на передвиборчу агітацію та підвищення прозорості таких видатків, а в пункті І.9 – про гарантування права на доступ до публічної інформації, зокрема шляхом створення незалежного контролюючого органу (інформаційного комісара).

З початком діяльності нового складу Верховної Ради України (далі – ВРУ) сфера медіарегулювання здебільшого перейшла під юрисдикцію Комітету ВРУ з питань гуманітарної та інформаційної політики. Серед його перших кроків стало ініціювання робочої групи з доопрацювання законопроекту про аудіовізуальні медіасервіси з розширенням сфери дії на друковану та онлайн-пресу. Також комітет ініціював звернення до Міністерства закордонних справ України (далі – МЗС) щодо повторного внесення до Парламенту Конвенції Ради Європи «Про доступ до офіційних документів» № 205 (Тромської конвенції), звернення щодо ратифікації якої також запропонувала Рада з питань свободи слова та захисту журналістів при Президентові України. Окрім того, комітет ініціював зміни до чинного закону про телебачення і радіомовлення щодо вдосконалення процедури звільнення та призначення членів Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, який набрав чинності 3 жовтня 2019 року. Законопроект ухвалювався з метою недопущення недієздатності медійного

регулятора, а також для пакетного голосування за кандидатів на посади членів Національної ради.

Протягом першої сесії новообраної ВРУ Міністерство юстиції України за зверненням МЗС організувало погодження Конвенції Ради Європи про доступ до офіційних документів (Тромської конвенції) із зацікавленими органами влади. Як наслідок, Президент України 31 січня 2020 року зареєстрував закон про ратифікацію Конвенції № 0032, а вже 19 серпня 2020 року вірчі грамоти були передані до Ради Європи. Саме завдяки зусиллям України Конвенція отримала мінімальні 10 ратифікацій і набере чинності 1 грудня 2020 року. Представники України стануть співзасновниками та членами міжнародних консультативних органів з напрацювання найкращих практик з питань доступу до публічної інформації.

Водночас робоча група з оновлення Закону України «Про доступ до публічної інформації» має проаналізувати практику імплементації закону з травня 2011 року, законопроекти, що вносилися до Парламенту, та напрацювати комплекс поправок, що посилять закон, узгодять його з окремими положеннями Конвенції, а також усунуть міжсекторальні суперечності.

Законопроект про аудіовізуальні медіасервіси (сьогодні – **проект Закону України «Про медіа» № 2693-д**) розроблявся з метою адаптації українського законодавства до вимог Директиви про аудіовізуальні медіасервіси (AVMSD) на виконання Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом. Водночас з огляду на застарілість і розпорошеність медійного законодавства, а також виклики, пов'язані з російською військовою та інформаційною агресією,

депутати вирішили розширити його сферу дії з лише аудіовізуальних на всі типи медіа. Законопроект передбачає посилення повноважень регулятора з одночасною спробою запровадити співрегулювання – механізм залучення гравців ринку для вироблення кодексів поведінки щодо складних питань. Важливим у цьому аспекті є запровадження приписів – заходів запобігання порушенням суб'єктами у сфері медіа.

Ще одним важливим елементом проєкту є перехід від суто ліцензійної системи до реєстраційної, де ліцензії будуть видаватися лише на ефірне мовлення. В усіх інших випадках медіа будуть реєструватися та здійснювати взаємодію з регулятором через систему онлайн-кабінету. При цьому онлайн-преса та платформи спільного доступу до інформації будуть самостійно вирішувати, чи потрібна їм реєстрація. Серед нових повноважень регулятора – робота у сфері медіаграмотності. Такий обов'язок передбачений директивою і при цьому має на увазі безпосередню роботу регулятора без створення додаткових обтяжень для реєстрантів чи ліцензіатів.

Новою сферою регулювання є мовлення громад як некомерційних видів мовлення, покликаних забезпечити інформаційні інтереси територіальних громад або інших спільнот. На сьогодні існують перші спроби запровадження такого мовлення, однак чинне законодавство не передбачає жодних особливостей його реєстрації чи ліцензування. У контексті соціальних платформ передбачається механізм «smart-regulations», де національний регулятор через меморандуми та угоди взаємодіє з такими Інтернет-гігантами, як Youtube, Facebook та ін. Закон покриває діяльність традиційного радіо та телебачення незалежно від технології доставляння (лінійне мовлення), а також каталоги програм (нелінійні сервіси), традиційну друковану та онлайн-пресу, суб'єкти, що здійснюють пакетування телеканалів, і суб'єкти, що забезпечують надання ефірного цифрового мовлення.

Протягом розробки законопроект погоджували з експертами Ради Європи, які вказували як на його сильні сторони, так і неузгодженості. Водночас реакція медійної спільноти є різною. Частина підтримує його, частина – виступає проти. Основні побоювання – сильний регулятор може стати репресивним, запровадження

вимог до онлайн-преси може спричинити цензуру, натомість олігархічному клану не подобається можливість конкуренції з боку світових гравців, ризики серйозних санкцій за порушення законодавства, як і ризик втрати статусу кво, що склався десятиліттями в медійній сфері. Серед аргументів за – регулятор не може бути ефективним без належного інструментарію, а правила гри мають бути збалансованими для медій незалежно від платформи доставлення.

Розгляд у першому читанні очікується після місцевих виборів 2020 року. Проте законопроект отримує сильну протидію від різних зацікавлених сторін – як від медіагруп, які не хочуть мати сильного регулятора, онлайн-спільноти, яка комфортно почувається без регуляції, так і представників медіа, які мають відверто проросійський вектор, адже розуміють ризики відповідальності. У разі його ухвалення експертам слід підготувати роз'яснення, як це робилося в перші два роки дії закону про доступ до публічної інформації: методичні рекомендації, посібники та науково-практичний коментар, а насамперед – систематичні тренінги для різних зацікавлених сторін.

Ухвалений **Виборчий кодекс України**, на жаль, виявився достатньо стерильним і не врахував більшість ініціатив, що стосувалися діяльності медіа під час виборів. Однак певний поступ усе-таки відбувся, і передвиборчі дебати та дискусії, організовані телерадіокомпаніями, були визначені як інформаційне забезпечення виборів, а не передвиборна агітація – це питання громадські організації намагалися упорядкувати понад 10 років. Водночас заборона медіа коментувати виборчі програми є непропорційним втручанням у свободу слова і порушує права громадян на отримання об'єктивної інформації про кандидатів.

Міністерство культури, молоді та спорту України до перетворення в Міністерство культури та інформаційної політики України намагалося розробити **проєкт закону про дезінформацію**. Шквал критики призвів до повного провалу цієї ініціативи. Проте питання дезінформації залишається гострим і потребує обговорення на стику медійного, освітнього й безпекового сектору з метою ідентифікації проблем, можливих шляхів протидії та визначення потреби внесення змін до законодавства.

У 2020 році Суспільний мовник не отримав повного фінансування, як це передбачено законом (0,2 % від розміру видатків держбюджету за попередній рік – прим. авторів). Попри формальне підвищення фінансування з 50 до 85 %, Суспільний мовник був змушений погасити борг, що утворився з ініціативи Уряду Азарова перед компанією «Євроньюз» розміром близько 350 млн грн. Окрім того, у межах секвестру бюджету урізано ще близько 200 млн грн. Таким чином, фінансування ледве досягло 1,1 млрд грн замість 2,1 млрд грн, які мав отримати мовник за законом. Мовник, експерти та міжнародні інституції у сфері свободи слова мають продовжити діалог з відповідальними органами та посилити роботу з адвокації більш захищеної моделі фінансування Національної суспільної телерадіокомпанії України.

Держава робить спроби **інформаційного охоплення окупованих територій**. Зокрема, у

травні 2020 року внесено зміни до закону про іномовлення, якими було легітимізовано запуск телеканалу «Дім/Дом», спрямованого на окуповані території. Основна мета каналу – донести український порядок денний до жителів України, що опинилися під окупацією. Водночас українське мовлення отримує суттєву протидію з боку Росії, зокрема через систему потужніших передавачів, які перекривають своїм сигналом українські станції навіть на підконтрольній території.

Важливою віхою в діяльності Суспільного є обрання нового складу Наглядової ради, що відбудеться протягом вересня 2020 – січня 2021 рр. Саме від якості обраних членів залежить діяльність майбутнього правління та захист незалежності всього суспільного мовлення. наразі не зрозуміло.